

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.5.36>

W SPRAWIE OGÓLNYCH ZAGADNIEŃ TAKTYKI UDZIAŁU PROKURATORA W PROCEDURACH KOMPROMISOWYCH

Yaryna Sydii

aspirantka Akademii Adwokatury Ukrainy (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-9742-6208

sny1@i.ua

Adnotacja. W artykule autor omawia niektóre problematyczne kwestie taktyki udziału prokuratora w procedurach kompromisowych w postępowaniu karnym – umowy o przyznaniu się do winy. Omawia się istotę taktyki udziału prokuratora w procedurach kompromisowych, jako oparty na zaleceniach kryminalistyki zestaw czynności procesowych, procedur formalnych i taktycznych technik prokuratora, które zapewniają stworzenie określonych warunków do zawarcia przez strony umowy o przyznaniu się do winy na warunkach korzystnych dla obu stron. Proponuje się rozważenie zestawu czynności śledczych (poszukiwawczych) i innych czynności proceduralnych w celu rozwiązania lokalnego problemu – zawarcia porozumienia w ramach operacji taktycznej „osiągnięcie kompromisu z podejrzanym”. Jego struktura i niektóre cechy są brane pod uwagę. Aby zwiększyć skuteczność udziału prokuratora w tych procedurach, proponuje się stworzenie taktyki zapewnienia takiej procedury (kompromisu), na podstawie usystematyzowanego osiągnięcia praktyki śledczej i sądowej oraz zalecenia naukowe.

Słowa kluczowe: taktyka kryminalistyczna, utrzymanie oskarżenia publicznego, procedury kompromisowe, umowa o przyznanie się do winy.

REGARDING THE GENERAL ISSUES OF TACTICS OF THE PROSECUTOR'S PARTICIPATION IN COMPROMISE PROCEDURES

Yaryna Sydiy

Postgraduate Student

Academy of Advocacy of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-9742-6208

sny1@i.ua

Abstract. In the article, the author examines some problematic issues of the tactics of the prosecutor's participation in compromise procedures in criminal proceedings – plea agreements. The essence of the tactics of the prosecutor's participation in compromise procedures is considered, as a set of procedural actions, formal procedures and tactical techniques of the prosecutor based on the recommendations of criminology, which ensure the creation of certain conditions for the parties to enter into a plea agreement on mutually beneficial terms for the parties. It is proposed to consider a complex of investigative (search) and other procedural actions to solve a local task – concluding an agreement as part of the tactical operation "achieving a compromise with the suspect". Its structure and some peculiarities of its implementation are considered. To increase the effectiveness of the prosecutor's participation in the specified procedures, it is proposed to create tactics for ensuring such a procedure (compromise), based on systematized developments in investigative and judicial practice and scientific recommendations.

Key words: forensic tactics, maintenance of public prosecution, compromise procedures, plea bargain.

ЩОДО ЗАГАЛЬНИХ ПИТАНЬ ТАКТИКИ УЧАСТІ ПРОКУРОРА У КОМПРОМІСНИХ ПРОЦЕДУРАХ

Ярина Сидій

аспірантка Академії адвокатури України (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-9742-6208

sny1@i.ua

Анотація. В статті авторка розглядає деякі проблемні питання тактики участі прокурора у компромісних процедурах у кримінальному судочинстві – угоди про визнання винуватості. Розглядається сутність тактики участі прокурора у компромісних процедурах, як засновані на рекомендаціях криміналістики комплекс процесуальних дій, формальних процедур і тактичних прийомів прокурора, які забезпечують створення певних умов для укладення сторонами угоди про визнання винуватості на взаємовигідних для сторін умовах. Пропонується розглядати комплекс слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій з вирішення локального завдання – укладення угоди в рамках тактичної операції «досягнення компромісу з підозрюваним». Розглядається її структура та деякі особливості проведення. Для підвищення ефективності участі прокурора у зазначених процедурах пропонується

створення тактики забезпечення такої процедури (компромісу), на основі систематизованих напрацювань слідчої і судової практики та наукових рекомендацій.

Ключові слова: криміналістична тактика, підтримання публічного обвинувачення, компромісні процедури, угода про визнання винуватості.

Постановка проблеми. Впровадження угод про визнання винуватості та про примирення, що передбачені у главі 35 КПК України (далі – КПК) – це продовження відомих тенденцій розвитку сучасного кримінального процесуального права в країнах Європи, які почалися у другій половині ХХ ст. У зв'язку із цим, основною метою реформування вітчизняної кримінальної юстиції є створення під час розслідування кримінальних правопорушень можливості для зняття конфлікту заради процесуальної економії та пом'якшення покарання в обмін на визнання вини та допомогу слідству у викритті винних у вчиненні злочинів. Запропонована законодавцем процедура ознаменувала перехід від періоду безкомпромісної боротьби зі злочинністю, яка характеризує радянське минуле, до широкого застосування компромісу. При цьому треба зазначити, що цей процес – впровадження компромісних процедур, зокрема, його удосконалення й розширення кола суб'єктів, щодо яких можна застосувати цю процедуру, продовжується, про що свідчать багаточисельні зміни до чинного КПК, в яких проявляється тенденція до збільшення кола осіб з числа учасників кримінального судочинства, на яких розповсюджується ця процедура.

Метою такого спрощення та скорочення кримінального процесу є його гуманізація, забезпечення змагальності та рівності сторін, втілення ідеї відновного правосуддя; а у кінцевому результаті – вирішення завдань кримінального провадження, передбачених ст.2 КПК.

Концепція погоджувальних процедур, про яку йдеться у гл.35 чинного КПК має свої коріння в теорії компромісів, перш за все, як інструмент боротьби зі злочинністю. Тобто, розвиток інституту погоджувальних процедур може розглядатися як врегульована нормами кримінального процесуального законодавства діяльність учасників кримінального процесу, спрямована на отримання юридично значимого результату шляхом погоджування сторонами своїх позицій в кримінальному судочинстві. Ця діяльність повинна, по-перше, підвищувати ефективність боротьби із злочинністю, а по-друге, сприяти зменшенню витрат на цю державну діяльність (цей принцип – процесуальної економії – як керівна ідея кримінального судочинства, спрямований на оптимізацію кримінальної процесуальної форми та раціоналізацію кримінальної процесуальної діяльності шляхом їх пришвидшення, спрощення та здешевлення (Канюка, 2015:4). Сіроткіна М.В., визначаючи внутрішню сутність угод про примирення та про визнання винуватості, зазначила, що в їх основі лежить компроміс, в якому закладена зацікавленість сторін (Сіроткіна, 2021:28).

При цьому криміналістика (в рамках тактики підтримання публічного обвинувачення та здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням), в умовах змагального процесу, повинна своїми рекомендаціями забезпечити два нетотожні напрями кримінального процесу: по-перше, доказування у кримінальному провадженні і встановлення істини, а по-друге, досягнення процесуального компромісу (Полстовалов, 2013:4).

Проблемні питання застосування компромісних процедур активно досліджували українські вчені-процесуалісти, зокрема, Аленін Ю.А., Бояров В.І., Власова Г.П., Гловюк І.В., Гринюк В.О., Канюка І.М., Назаров В.В., Нор В.Т., Пушкар П.В., Рогатюк І.В., Сіроткіна М.В., Філін Д.В., Шило О.Г. та багато ін. В останні роки, відразу після прийняття у 2012 р. КПК України, окремі аспекти зазначеної тематики досліджувалися у дисертаціях Шкелебея В.А. (2013), Повзика Є.В. (2013), Новака Р.В. (2015), Леляк О.О. (2015), Саєнко Г.Ю. (2017), Холоділа П.В. (2017), Тюріна Г.Є. (2017), Кіслициної І.О. (2018), Треккє А.С. (2018), Сіроткіної М.В. (2021) та ін. Також ці питання були предметом наукових досліджень науковців-процесуалістів з пострадянських країн, зокрема: Алікперова Х.Д., Зейналова М.А., Полстовалова О.В. та багатьох ін.

Предметом дисертаційних досліджень українських вчених-процесуалістів, переважно, були процесуальні питання укладення угоди про визнання винуватості, зокрема, щодо її сутності, підстав та процесуального порядку, застосування засад законності, диспозитивності, доцільності; визначення правового становища та гарантій дотримання прав потерпілого, юридичної особи; про повноваження суду та прокурора у вирішенні клопотань підозрюваного, обвинуваченого та деякі ін. При цьому поза уваги дослідників залишилися питання тактики публічного обвинувачення або проведення типової тактичної операції («досягнення компромісу з підозрюваним»), що може значно підвищити ефективність розслідування та публічного обвинувачення.

Метою даної статті є дослідження деяких проблемних питань, які виникають в процесі застосування угоди про визнання винуватості, зокрема, щодо обрання процесуальним керівником досудового розслідування або обвинувачем (з врахуванням наявності певної захисної, слідчої або обвинувальної ситуації) найбільш оптимального й грамотного в тактичному плані варіанта підтримання обвинувачення та успішної реалізації його позиції у справі, в тому числі, шляхом укладення угоди про визнання винуватості.

Викладення основного матеріалу. Компроміс завжди є наслідком конфлікту інтересів сторін, а отже й компроміс (для сторін) завжди є вимушеним кроком (Алікперов, 1999: 20). Можна навести перелік поступок як з боку захисту, так і з боку обвинувачення, на які вимушено йдуть сторони для вирішення конфлікту: це можуть бути як тактичні прийоми досягнення компромісу, що передбачені у чинному законодавстві, так і такі, що побудовані на можливості надання поступок, які не передбачені законодавством. Саме серед таких поступок є й угоди про визнання винуватості.

На практиці поширеною є ситуація, коли в результаті вивчення та аналізу матеріалів кримінального провадження прокурор прогнозує, що доказів вини підозрюваного може бути не достатньо для винесення обвинувального вироку (на думку Тертишника В.М., чим слабкіше доказова база обвинувачення, тим імовірніше стає угода (Тертишник, 2003: 62) або є помилки, допущені слідством, які негативно впливають на обвинувальний потенціал, оскільки виправити їх вже неможливо. В таких ситуаціях і для виправдувального вироку – недостатньо доказів, які б доводили невинуватість підозрюваного (обвинуваченого). Отримана інформація надає підстави прокурору для формування або трансформації його позиції у справі, яка реалізується у вигляді прийняття оптимального (на думку прокурора) тактичного рішення типових завдань підтримання публічного обвинувачення. І, якщо ситуація відповідає критеріям допустимості компромісу, укладається певна угода.

Фактично йдеться про типову програму участі прокурора у судовому процесі. Ця програма отримала в юридичній літературі назву «позиція у справі» – як засновану на фактичних даних і внутрішньому переконанні логічну несуперечливу, оптимально побудовану динамічну систему дій, які спрямовані на досягнення певних прогнозованих результатів, які прокурор вважає необхідним реалізувати під час підтримання обвинувачення (Кисленко, 2019:101).

Треба зазначити, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування (у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням – ч. 2 ст. 36 КПК) використовує положення окремих криміналістичних методик розслідування злочинів. Але сучасна криміналістична методика приділяє недостатньо уваги питанням тактики публічного обвинувачення – оскільки вже багато років криміналістична методика традиційно передбачає достатньо спрощену структуру окремої методики: кримінально-правову (обставини, які підлягають доказуванню) та криміналістичну характеристики злочинів; особливості розслідування на початковому, наступному та заключному етапах.

Така структура криміналістичної методики довгий час в цілому задовольняла досудове слідство, оскільки достатньо повно охоплювала всі основні етапи розслідування та найбільш важливі проблемні питання, які поставали перед слідчим під час розслідування. Але, за сучасних реалій, перш за все, в умовах дії чинного КПК, фактично йдеться про формування не повноструктурної криміналістичної методики, а лише окремої криміналістичної методики з усіченою структурою або навіть про рекомендації з деяких особливостей розслідування злочинів на початковому етапі розслідування, пропонуючи певний алгоритм дій слідчого (переважно це були дисертаційні дослідження, де на 180–200 сторінках тексту неможливо було вмістити повну методику розслідування) (Бояров, 2015: 258).

Наявність такої усіченої структури окремих криміналістичних методик є цілком зрозумілою, оскільки на той час, в умовах дії КПК України 1960р., чинне кримінальне процесуальне законодавство лише формально декларувало під час судового розгляду наявність змагальності та рівності сторін. При цьому офіційна криміналістика, підтримуючи відому тезу Ганса Гросса що саме досудове слідство визначає кримінальну юстицію, визнає, що прийоми, методи і засоби судового дослідження насправді є «головними» в криміналістиці, якщо розглядати її службову функцію, тобто її роль в практиці боротьби із злочинністю (Белкин, 2010: 660).

Під час судового розгляду вирішуються основні завдання кримінального процесу, в тому числі, щодо укладення зазначених угод, а тому, на нашу думку, більш продуктивним є розгляд цього питання в рамках тактики підтримання публічного обвинувачення. Треба виходити з того, що багато тактичних завдань виникає під час судового розгляду, оскільки навіть в умовах наявності достатньо детально регламентованого законом порядку судового розгляду, ці завдання можуть виходити за межі закону, оскільки законодавець неспроможний передбачити й врахувати всі процесуальні особливості розслідування і судового розгляду конкретних кримінальних справ (Попелюшко, 2011: 249-250). Саме для цього потрібна криміналістична тактика, яку використовують на стадії судового розгляду справ.

Одним з перших припущення про можливість використання криміналістичної тактики не тільки на стадії досудового слідства, але й на стадії судового розгляду справи обґрунтував у 1938 р. Ципкін А.Л. (Ципкін, 1938: 44-45). На можливість використання у судовому засіданні криміналістичних прийомів, методів та засобів, в тому числі прокурором, звертали увагу також Ароцкер Л.Ю., Белкін Р.С., Вінберг А.І., Варфоломеева Т.В., Гончаренко В.Г., Гродзінський М.М., Зозулінський О.Б., Зоріна М.Г., Когутич І.І., Легеза Л.А., Мирошниченко Ю.М., Попелюшко В.О., Рубіс О.С. та багато ін.

За часів дії КПК України 1960 р. слідчий, після закінчення досудового слідства, передавав кримінальну справу прокурору, який затверджував обвинувальний висновок і направляв її до суду. І в подальшому, питання, пов'язані з обранням певної тактики підтримання обвинувачення, тактики участі у судових діях – все це було вже прерогативою прокурора, оскільки слідчий не був стороною обвинувачення. За чинним КПК слідчий вже є стороною обвинувачення. Але найважливішим є те, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва цим розслідуванням (ч. 2 ст. 36 КПК України) і у подальшому ця діяльність (процесуальне керівництво) трансформується в підтримання публічного обвинувачення.

Обґрунтованість вибору прокурором тактики підтримання публічного обвинувачення визначається: по-перше, предметом і межами доказування у відповідній категорії кримінальних проваджень; по-друге, особливостями висунення і побудови типових слідчих версій та відпрацювання судових версій; по-третє, особливостями проведення судових дій і, в четвертих, процесуальною позицією сторони захисту (Легеза, 2013: 15).

Тобто основне завдання прокурора під час судового розгляду є доказування фактичних обставин, які мають значення для справи. У спрощеному вигляді – на прокурора покладений обов'язок доведення винуватості обвинуваченого, для чого він: обирає відповідну тактику обвинувачення, обґрунтовує порядок дослідження представлених доказів з урахуванням певної судової ситуації, що склалася, наприклад, в результаті обрання позиції обвинувачення і дій (в тому числі таких, що прогножуються) з боку захисту (у криміналістичних методиках визначається коло типових судових ситуацій), тактику проведення окремих судових дій: допиту (в тому числі перехресного), огляду та ін.

На практиці, реалізація можливостей тактики публічного обвинувачення здійснюється через систему її засобів, до яких належать тактичні прийоми, тактичні комбінації, тактичні рекомендації або тактична операція (в контексті нашого дослідження – «досягнення компромісу з підозрюваним»).

Тактичну операцію можна представити як сукупність слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій слідчого, прокурора, спрямованих на вирішення проміжних (локальних) завдань розслідування. Типова модель такої операції, очікуваним результатом якої є спроба схилити підозрюваного до компромісу – підписання угоди про визнання винуватості, найбільш поширеною метою якої є процесуальна економія, а також нейтралізація протидії розслідуванню. За традиційною схемою ця тактична операція, в контексті предмету дослідження, передбачає наступні етапи: (1) прийняття тактичного рішення (як визначення лінії поведінки прокурора в конкретній ситуації) про її проведення (за наявності певних умов, передбачених чинним КПК та позиції захисту); (2) моделювання тактики (очікування ініціативи з боку захисту в окремих ситуаціях (наприклад, очевидність вчинення злочину саме підозрюваним) або проведення слідством активних процесуальних дій, спрямованих на доведенні захисту доцільності компромісу в умовах наявності доказів винуватості); (3) її підготовка; (4) безпосереднє здійснення (повідомлення про підозру, допити, доведення результатів судових експертиз та інших доказів, проведення одночасних допитів) та (5) процесуальне оформлення.

Процесуальні засоби та тактичні прийоми, які застосовуються в суді поділяють на три групи: (1) ті, що здійснюються судом без врахування думок сторін та узгодження з ними; (2) ті, що ставляться в суді на обговорення, в тому числі з ініціативи сторін, і реалізація яких безпосередньо опосередковується судовим рішенням та (3) ті, що застосовуються кожною із сторін за власною ініціативою без посередництва суду. Зокрема, до тактичних прийомів та способів реалізації засобів сторонами другої групи він відносить: висловлення своїх думок про можливість судового розгляду справи; щодо обсягу доказів, які будуть досліджуватися в суді та порядку їх дослідження; з приводу заявлення учасниками процесу клопотань з тих чи інших питань; стосовно питань, які слід поставити експерту, в разі призначення експертизи в суді; заявлення відводів, клопотань про виклик свідків й експертів, про обрання, зміну та скасування щодо підсудного запобіжного заходу; про відкладення чи зупинення справи розглядом тощо. В межах даних тактичних ходів і обвинувач і захисник можуть надавати і надають, в залежності від обраної стратегії та тактичної ситуації, обвинувальний чи захисний характер тому чи іншому прийому та способу своїх дій, і суд має це врахувати, з огляду на вимогу закону створювати необхідні умови для виконання сторонами їх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав (Попелюшко, 2008: 98).

Тактичні прийоми публічного обвинувачення поділяються за видом слідчої дії; джерелом формування: тактичні прийоми засновані на даних логіки, психології, наукової організації праці, теорії управління; характером ситуацій, що складаються в процесі підтримання обвинувачення; залежно від мети: пізнавальні та організаційно-технічні; залежно від завдань, що потребують вирішення: тактичні прийоми подолання протидії з боку учасників кримінального провадження; налагодження співпраці при проведенні окремих судових дій; викриття брехні; актуалізації у пам'яті забутого. За сучасної інтерпретації науковець розглядає тактику публічного обвинувачення, як систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій щодо способів оптимізації професійної діяльності прокурора, які застосовуються з метою переконати суд в законності та обґрунтованості пред'явленого обвинувачення (Бишевец, 2015: 130).

На нашу думку, включення до окремої криміналістичної методики відповідного підрозділу, присвяченого методиці, наприклад, підтримання публічного обвинувачення в суді, буде логічним завершенням повноструктурної методики розслідування.

Для підвищення ефективності діяльності прокурора у цьому напрямі, треба систематизувати напрацювання практики щодо успішного застосування найбільш результативних тактичних прийомів, наприклад, в структурі (1) тактики підтримання публічного обвинувачення чи (2) тактики викриття винних осіб, або (3) в окремих тактиці – тактики компромісу (зокрема, у вигляді відповідної тактичної операції) чи в рамках (4) окремої криміналістичної методики (як її окремого складового елемента, наприклад, «особливості (чи тактика) судового розгляду кримінального провадження»).

Якщо йдеться про укладення угод про визнання винуватості то цей процес можна поділити на кілька етапів: ініціювання укладення угоди; роз'яснення прокурором підозрюваному наслідків укладення та затвердження угоди, невиконання угоди; обговорення та узгодження позицій сторін; складання проекту угоди та ознайомлення підозрюваного з ним; уточнення умов угоди та внесення відповідних виправлень у текст; виготовлення остаточного варіанта угоди та ознайомлення підозрюваного з ним; підписання угоди сторонами; вирішення прокурором питання щодо необхідності відкладення направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою з підстав, визначених у ч. 1 ст. 474 КПК; направлення обвинувального акта з угодою до суду (Пашенко, 2018: 98).

До цього також треба додати, що спочатку для обрання певної тактики прокурором враховуються типові ситуації (слідчі, судові або захисні), залежно від яких, в результаті проведеного аналізу оцінюється можливість досягнення компромісу та доцільність укладення угоди. Зокрема, традиційно розглядаються такі типові захисні ситуації: (1) захист всіляко бажає застосування компромісної процедури вирішення справи; (2) сторона захисту обирає позицію пасивного очікування; (3) сторона захисту впевнена в невинуватості підзахисного, активно протидіє розслідуванню і не бажає брати участь в обговоренні можливості укладення угоди; (4) ситуація захисту, ускладнена формальним ставленням захисника до долі підзахисного.

З урахуванням захисної ситуації (позиції захисту), прокурор використовує певний тактичний потенціал, яким є компромісні тактичні прийоми – як раціональні й найефективніші способи дій, які обираються обвинуваченням в конкретних слідчих, захисних і судових ситуаціях з метою створення умов для подолання конфлікту на основі взаємовигідних поступок, які не суперечать нормам матеріального і процесуального права (зокрема, таким засадам кримінального провадження, якими є законність та диспозитивність), та забезпечують належну реалізацію процесуальних функцій сторонами, досягнення завдань кримінального судочинства (Полстовалов, 2013:142), спрямованих як на подолання протидії розслідуванню, так і доведення стороні захисту необхідності обговорити перспективи та умови укладення відповідної угоди. Тактичні прийоми повинні бути законними, науково обґрунтованими, етичними, логічними, активними, динамічними та ситуативні, що є гарантією визнання їх допустимими.

Коли прокурор буде переконаний у наявності попередньої згоди підозрюваного на укладення угоди, він, відповідно до вимог Наказу Генерального прокурора №309 від 30.09.2021 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» готує проект угоди і передає його для вивчення керівнику прокуратури або його першому заступнику і за необхідності опрацьовує пропозиції відповідного керівника, після чого за наявності законних підстав може укласти угоду (підписання угоди буде процесуальним оформленням виконання локального завдання розслідування в рамках згаданої тактичної операції) (Наказ, 2021).

Під час судового розгляду прокурор враховує, що угода про визнання винуватості уточнює предмет судового розгляду: це вже не обвинувачення у повному обсязі – обвинувач повинен переконати суд лише у наявності фактичних підстав для визнання винуватості, передбачених у п.6 ч.7 ст.474 КПК. До предмету судового розгляду додаються ще ряд обставин, в наявності яких прокурор повинен переконати суд, що умови угоди: не суперечать вимогам КПК та/або закону; відповідають інтересам суспільства; не порушують права, свободи чи інтереси сторін та інших осіб; укладення угоди було добровільним, а виконання обвинуваченням взятих на себе за угодою зобов'язань є можливим (реальним). При цьому для прокурора зазначена процедура також тягне певні обмеження, пов'язані як з неможливістю зміни обвинувачення під час судового розгляду, так й відмови від обвинувачення (Гринюк, 2016: 300-301).

На прокурора в подальшому покладається обов'язок доведення перед судом про врахування обставин, передбачених в ст.470 КПК: 1) ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; 2) характер і тяжкість обвинувачення (підозри); 3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень; 4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

Треба також враховувати (а інколи й прогнозувати) інші фактори, які негативно впливають на прийняття очікуваного прокурором рішення суду. Не обов'язково суд може затвердити угоду, наприклад: у разі зміни позиції захисту у підготовчому судовому засіданні: обвинувачений та захисник висловлюють незгоду з раніше підписаною угодою (наприклад, оголошується про намір звернутися до суду про застосування до обвинуваченого акту про амністію); процедура угоди може не відповідати вимогам КПК (наприклад, всупереч вимогам п.9 ч.2 ст.52 КПК захисник не брав участь у зазначеній процедурі, хоча його участь є обов'язковою з моменту ініціації укладення угоди) або КК України (визначення в угоді тривалості іспитового строку (ст.75 КК) чи встановлення обов'язків (ст.76 КК) – не є предметом домовленостей сторін, оскільки це є виключно компетенцією суду) і таке ін. За таких умов процес може продовжуватися за звичайною схемою або обвинувальний акт повертається прокурору.

На практиці можуть виникнути й інші ситуації, зокрема, які можна віднести до випадків зловживання прокурором своїми правами. Про це йшлося в Резолюції ПАРЕ №2245(2018) від 12 жовтня 2018р., де Парламентська асамблея наголошує, що поряд з позитивними моментами, система відмови від судового розгляду має серйозні недоліки, оскільки «вони відкриті для зловживань як обвинуваченням, так і захистом...» (Резолюція ПАРЕ, 2018).

Зокрема, прокурор бажає укласти угоду про визнання винуватості тільки для того щоб не досліджувати усі докази у суді, оскільки йому відомі всі проблеми, що наявні у справі, яких вже виправити не можна. Тому, в таких випадках, належним чином визначити наявність суспільного інтересу, зазначеного у пп.3 та 4 ч.1 ст.470 КПК України прокурору не завжди вдається. А тому не завжди можна пояснити необхідність її укладення як вищестоящому прокурору, так і суду. Аналогічні ситуації виникають, коли обвинувач використовує обвинувальний вирок, яким затверджена угода про визнання винуватості, для обмеження прав особи, яка не є учасником кримінального провадження, що суперечить загальним правилам преюдиції (Сидій, 2021:17).

Крім того, умовно можна поділити угоди про визнання винуватості на два види угод: (1) угода про визнання винуватості у провадженнях щодо кримінальних проступків, нетяжких і тяжких злочинів та (2) угода про співробітництво в усіх категоріях кримінальних проваджень. Для другої групи важливим є співробітництво з досудовим слідством, а для першої – це питання буде другорядним (Сіроткіна, 2021: 254-255]. Такий поділ вимагає від прокурора по-різному підходити до зазначених угод: для останнього виду, в ситуаціях, передбачених пп. 2, 3 ч. 4 ст. 469 КПК, де визначена умова - викриття підозрюваним злочинних дій учасників групи, які вчинили особливо тяжкий злочин за попередньою змовою групою осіб, організованою групою або терористичною групою – це потребує передбачити забезпечення гарантій безпеки такого підозрюваного (обвинуваченого), в тому числі шляхом проведення тактичної операції «захист підозрюваного». Тоді ж може виникнути потреба щодо узгодження угоди (в якійсь формі) з потерпілим.

Це не виключний перелік проблемних питань, які постають перед прокурором під час його участі у компромісних процедурах, зокрема, укладенні угоди про визнання винуватості, і шляхи вирішення яких за допомогою певних тактичних рекомендацій повинні мати місце в тактиці підтримання публічного обвинувачення.

Висновок. Тактику компромісу можна визначити як засновані на рекомендаціях криміналістики й позиції обвинувачення у справі комплекс певних процесуальних дій, формальних процедур й пов'язаних з ними тактичних прийомів прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час провадження досудового розслідування в формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, публічного обвинувача, які забезпечують на досудовому слідстві й під час судового розгляду створення певних умов для укладення сторонами угоди про визнання винуватості на взаємовигідних для сторін умовах, з метою зняття конфлікту заради процесуальної економії.

Підвищення ефективності участі прокурора у компромісних процедурах можлива в умовах формування тактики забезпечення такої процедури, в якій були б систематизовані напрацювання слідчої і судової практики; а також наукові рекомендації, розроблені з врахуванням як прикладів успішного застосування тактичних прийомів, так і найбільш розповсюджених помилок, які допускають прокурори. Це можуть бути як рекомендації в структурі (1) тактики підтримання публічного обвинувачення окремих груп злочинців чи (2) тактики викриття винних осіб, або (3) в окремій тактиці – тактики компромісу (зокрема, у вигляді тактичної операції «досягнення компромісу з підозрюваним») чи в рамках (4) окремої криміналістичної методики (як її окремого складового елементу – особливості тактики підтримання публічного обвинувачення під час судового розгляду кримінального провадження).

Список використаних джерел:

1. Аликперов Х.Д., Зейналов М.А. Компромис в борьбе с преступностью. М.1999. 84с.
2. Белкин Р.С. Избранные труды. М.: Норма.2010.768с.
3. Бишевец О.В. До питання про поняття тактики державного обвинувачення та її засоби. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 128–132.
4. Бояров В.І. Щодо формування сучасних криміналістичних методик. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Науково-теоретичний журнал. 2015. Вип. № 3 (71). С.251-259.
5. Гринюк В.О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія та практика: монографія. К. : Алерта, 2016. 358с.
6. Канюка І.М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.09. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія». 2015. 20 с.
7. Кисленко С.Л. Позиция по уголовному делу как составной компонент криминалистической методики поддержания государственного обвинения. *Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения*. 2019. С. 98–104.
8. Легеза Л.А. Процесуальні та тактичні питання підтримання державного обвинувачення у справах про хабарництво: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.09. Київ : Академія адвокатури України. 2013. 20с.
9. Наказ Генерального прокурора № 309 від 30.09.2021 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>
10. Пашенко К.І. Проблемні питання під час здійснення процесуального керівництва в кримінальних провадженнях на підставі угод про визнання винуватості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018 Серія ПРАВО. Випуск 52. Том 2. С. 96–101.
11. Полстовалов О.В., Попова И.А. Тактико-криминалистическое обеспечение компромиссных процедур в уголовном судопроизводстве: монография. М. : Юрлитинформ. 2013. 168с.
12. Попелюшко В.О. Стратегія і тактика захисту в судовому розгляді справи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. Вип.12. С. 96–98.
13. Попелюшко В.О. Тактика судового розгляду. / в кн. Криміналістика. Академічний курс: підручник. / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров та ін. К. : Юрінком Інтер.2011. 504с.
14. Резолюція ПАРЄ № 2245 (2018) «Укладання угод у кримінальному провадженні: необхідність мінімальних стандартів для системи відмови від судового розгляду». URL: <http://www.echr.com.ua/document/rezolyuciya-2245-2018>
15. Сіроткіна М.В. Теорія і практика реалізації права на компроміс у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спеціальність 12.00.09. К. : НАВС, 2021. 37с.
16. Сидій Я.В. Проблеми преюдиціальності вироку на підставі угоди про визнання винуватості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2021. № 1. С. 67–73.

17. Тертышник В.М. Компромисс в уголовном процессе Украины, России и США. *Право и политика*. 2003. № 8. С. 62–67.
18. Ципкин А.Л. Судебное следствие и криминалистика. *Социалистическая законность*. 1938. № 12. С. 43–46.

References:

1. Alykperov Kh.D., Zeinalov M.A. Kompromyss v borbe s prestupnostiu [Compromise in the fight against crime]. M. 1999. 84 s. [in Russian]
2. Belkyn R.S. Yzbrannye Trudy [Selected writings]. M. : Norma.2010.768 s. [in Russian]
3. Byshevets O.V. Do pytannia pro poniattia taktiky derzhavnogo obvynuvachennia ta yii zasoby [To the question of the concept of state prosecution tactics and its means]. *Visnyk kryminalnogo sudochynstva*. 2015. № 3. S. 128–132. [in Ukrainian].
4. Boiarov V.I. Shchodo formuvannia suchasnykh kryminalistychnykh metodyk [Regarding the formation of modern forensic methods]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka. Naukovo-teoretychnyi zhurnal*. 2015. Vyp. № 3 (71). S. 251–259. [in Ukrainian].
5. Hryniuk V.O. Funktsiia obvynuvachennia v kryminalnomu provadzhenni Ukrainy: teoriia ta praktyka: monohrafiia [The function of prosecution in criminal proceedings of Ukraine: theory and practice]. K. : Alerta, 2016. 358 s. [in Ukrainian]
6. Kaniuka I.M. Pryntsyp protsesualnoi ekonomii v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [The principle of procedural economy in the criminal justice system of Ukraine]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spetsialnist 12.00.09. Odesa : Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». 2015. 20 s. [in Ukrainian]
7. Kyslenko S.L. Pozytysia po uholovnomu delu kak sostavnoi komponent krymynalystycheskoi metodyky podderzhanyia hosudarstvennogo obvyneniia [Position in a criminal case as an integral component of the forensic methodology for maintaining public prosecution]. *Sybyrskye uholovno-protsessualnye y krymynalystycheskye chteniia*. 2019. S. 98–104. [in Russian]
8. Leheza L.A. Protseptualni ta taktychni pytannia pidtrymannia derzhavnogo obvynuvachennia u spravakh pro khabarnytstvo [Procedural and tactical issues of maintaining state prosecution in bribery cases]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spetsialnist 12.00.09. Kyiv : Akademiia advokatury Ukrainy. 2013. 20 s. [in Ukrainian].
9. Nakaz Heneralnogo prokurora №309 vid 30.09.2021 «Pro orhanizatsiiu diialnosti prokuroriv u kryminalnomu provadzhenni» [On the organization of activities of prosecutors in criminal proceedings]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>
10. Pashchenko K.I. Problemni pytannia pid chas zdiisnennia protsesualnogo kerivnytstva v kryminalnykh provadzhenniakh na pidstavi uhod pro vyznannia vynuvatosti [Problematic issues during the implementation of procedural management in criminal proceedings on the basis of plea agreements]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*, 2018 Serii PRAVO. Vypusk 52. Tom 2. S. 96–101. [in Ukrainian].
11. Polstovalov O.V., Popova Y.A. Taktyko-krymynalystycheskoe obespechenye kompromyssnykh protsedur v uholovnom sudoproizvodstve: monohrafiia [tactical and forensic support of compromise procedures in criminal proceedings]. M. : Yurlytynform. 2013. 168 s. [in Russian].
12. Popeliushko V.O. Stratehiia i taktyka zakhystu v sudovomu rozghliadi spravy [Defense strategy and tactics in court proceedings]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. 2008. Vyp. 12. S. 96–98. [in Ukrainian].
13. Popeliushko V.O. Taktyka sudovoho rozghliadu [Trial tactics]. / v kn. *Kryminalistyka. Akademichnyi kurs: pidruchnyk. / T.V. Varfolomeieva, V.H. Honcharenko, V.I. Boiarov ta in. K. : Iurinkom Inter*. 2011. 504 s. [in Ukrainian].
14. Rezoliutsiia PARiE №2245 (2018) «Ukladannia uhod u kryminalnomu provadzhenni: neobkhdnist minimalnykh standartiv dlia systemy vidmovy vid sudovoho rozghliadu». URL: <http://www.echr.com.ua/document/rezolyuciya-parye-2245-2018>.
15. Sirotkina M.V. Teoriia i praktyka realizatsii prava na kompromis u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Theory and practice of implementing the right to compromise in the criminal process of Ukraine]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: spetsialnost 12.00.09. K. : NAVS, 2021. 37 s. [in Ukrainian]
16. Sydii Ya.V. Problemy preiudytialnosti vyroku na pidstavi uhody pro vyznannia vynuvatosti [Problems of prejudiciality of the sentence based on the plea agreement]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. 2021. № 1. S. 67–73. [in Ukrainian]
17. Tertyshnyk V.M. Kompromyss v uholovnom protsesse Ukrayne, Rossyy y SShA [Compromise in the criminal process of Ukraine, Russia and the USA]. *Pravo y polityka*. 2003. № 8. S. 62–67. [in Russian]
18. Tsyapkyn A.L. Sudebnoe sledstviye y krymynalistyka [Judicial investigation and criminalistics]. *Sotsyalistycheskaia zakonnost*. 1938. № 12. S. 43–46 [in Russian].